Kronik: Lige nu har vi alt at vinde i kampen for et levedygtigt landbrug

Carina Valentin, stud.scient.pol., Københavns Universitet og aktiv i Den Grønne Ungdomsbevægelse, qvt231@alumni.ku.dk

Der er sket meget i landbrugspolitikken, siden jeg i efteråret 2023 brugte mine weekender på Øm Klostergaard, der er fællesejet af Andelsgaarde. Her skrev jeg på manifestet *Levedygtigt Landbrug* sammen med en gruppe aktivister fra Den Grønne Ungdomsbevægelse.

Dengang var mange af vores visioner langt fra virkeligheden. Siden er der sket mere, end jeg havde turdet håbe på. Den grønne trepart har sat gang i reguleringen af kvælstof, der med gødskningsloven er ved at blive til virkelighed. Under valgkampen lovede den nuværende regering en markant reduktion af svineproduktionen. Der er netop vedtaget et stop for udvidelse af svinebedrifter, indtil en aftale om den varslede grisefirepart er på plads.

Alligevel er vi langt fra de visioner, vi skrev ned. Da SVM-regeringen tiltrådte i 2022, lovede de en samlet visionsplan for dansk landbrug. Den blev aldrig til noget. I stedet har vi fået en række indgreb, der kommer stykkevis. Hvert af dem er nødvendig. Men uden en samlet retning risikerer de at blive oplevet som tilfældige slag mod et erhverv, der i forvejen er presset.

Derfor er landbrugsdebatten stadig ophedet og mistilliden vokser på begge sider. Men opgøret med det gamle landbrug er også en åbning. Landbruget er ikke en isoleret sektor. Det handler om, hvordan vi bruger vores land, hvem der ejer det, og hvordan vi lever sammen med det.

Jeg vil derfor argumentere for tre ting, der udspringer af vores manifest *Levedygtigt Landbrug*, og som er særligt afgørende for, hvor diskussionen står lige nu: kravet om legitimitet i de politiske processer, ansvaret for de landmænd, der står mest udsat i omstillingen, og nødvendigheden af at blive ved med at drømme.

Politikerne er nødt til at fastholde legitimitet

Der er meget på spil i disse års forhandlinger om landbrugets fremtid. Det gælder havmiljøet, drikkevandet og klimaet, men også tilliden til, at vores demokrati kan løse de samfundsudfordringer, vi står over for.

I forskningen taler man om landbrugsekseptionalisme. Det er forestillingen om, at landbruget er et helt særligt erhverv, som fortjener særlige hensyn, særlige undtagelser og en særlig plads ved forhandlingsbordet. Forskere har beskrevet, hvordan landbrugspolitikken er bevæget mod en postekseptionalisme (Daugbjerg og Feindt, 2017). Offentlig kritik og nye miljøkrav betyder, at beslutningerne ikke længere kan træffes bag lukkede døre. Det ser vi også eksempler på herhjemme, med firkløverregerings beslutning om at flytte tilsynet med dyrevelfærden til justitsministeriet, mindske udledningen af kvælstof og et lovforslag om sprøjteforbud. Men ekseptionalismen spøger stadig hos nogle partier på Christiansborg og i interesseorganisationerne. Det er bekymrende i forhold til den forestående grisefirepart.

> *I forskningen taler man om landbrugsekseptionalisme. Det er forestillingen om, at landbruget er et helt særligt erhverv, som fortjener særlige*

hensyn, særlige undtagelser og en særlig plads ved forhandlingsbordet

Vi har set mønsteret før. Landbrug & Fødevarer har i 15 år kørt en siksakkurs i kvælstofpolitikken (Nielsen, 2026a). Først krævede organisationen målrettet regulering frem for kollektive krav. Da den målrettede regulering blev konkret og begyndte at bide, ville de have den rullet tilbage. Gødskningsloven blev mødt med krisemøder og traktordemonstrationer, selvom den er en direkte udmøntning af den aftale, som organisationen selv skrev under på i den grønne trepart i 2024.

Samme mønster ser vi på pesticidområdet. Rigsrevisionen har netop kaldt myndighedernes kontrol med sprøjtemidler for "stærkt utilfredsstillende" (Rigsrevisionen, 2026). Miljøstyrelsen har i årevis ignoreret landmænds egne indberetninger om ulovligt forbrug. Samtidig har ingen redegjort for forbruget af tusindvis af ton indkøbt glyfosat. Det er en skandale, at kontrollen i så høj grad har hvilet på tillid til dem, der skulle kontrolleres, når det er vores drikkevand, der står på spil.

Når de organisationer, der i årtier har siddet med ved bordet, bliver ved med at gentage de samme myter, undergraver det legitimiteten af hele processen. Landbruget er et erhverv som alle andre. Det bidrager med omkring to procent af bruttoværditilvæksten, men har en magt, der rækker langt ud over det (Foreningen for Elite- og Magtstudier, 2024). Som vi skrev i manifestet, har Landbrug & Fødevarer alene en slagkraft, der overgår alle klima- og miljøorganisationer tilsammen (Den Grønne Ungdomsbevægelse, 2024).

I Venstre har flere af partiets folketingsmedlemmer meldt ud, at de ville stemme imod gødskningsloven, men Lund Poulsen fastholdte, at treparten ligger fast. Hvis man trækker sig fra en aftale i det øjeblik, den begynder at koste, sender man et signal om, at politiske aftaler kun gælder, så længe de ikke gør ondt på erhvervslivet.

Jeg vil argumentere for, at legitim landbrugspolitik kræver tre ting. Den første er åbenhed og transparens. Borgerne skal kunne se, hvem der har siddet med ved bordet, og hvilke hensyn der er blevet vejet. Den anden er en klar og balanceret magtfordeling, hvor miljøet, forbrugerne og de nye landbrugere har reel indflydelse og ikke kun de største producenter. Den tredje er uafhængighed af særinteresser, så myndighederne kan kontrollere uden blindt at følge erhvervets ønsker.

I den grønne trepart har vi set, hvor skrøbelig legitimiteten er. Aftalen blev forhandlet på plads mellem organisationerne og præsenteret for Folketinget som en færdig pakke, der ikke kunne ændres, hvilket fik Alternativet til at kalde processen udemokratisk (DR, 2024). Novo Nordisk Fonden lagde ti milliarder kroner på bordet, hvorefter fonden og regeringen forhandlede om pengene bag lukkede døre (Rørbech 2025). I flere lokale treparter er kort og planer holdt hemmelige, indtil byrådet skulle stemme (Kragesteen, 2025). Stiig Markager har vurderet, at i det datagrundlag, der blev brugt til forhandlingerne om den grønne trepart, var kvælstofudledningerne sat alt for lavt (Uldall, 2024). Selv når resultatet peger i den rigtige retning, undergraver en proces som denne tilliden. Både hos landmændene, der føler sig kørt over, og hos borgerne, der ikke kan se, hvem der har haft indflydelse.

Bedre vilkår for landmænd i sårbare positioner

Løsningen på landmændenes pressede situation er ikke at fastholde svineproduktionen på det nuværende niveau. Men vi i klimabevægelsen skal tage landmændenes situation alvorligt, også når den bliver brugt som argument mod de forandringer, vi kæmper for.

For presset er reelt. Da tørken ramte i 2018, kimede desperate landmænd krisetelefonerne ned. En undersøgelse fra SEGES Innovation i 2024 viste, at hver tredje landmand følte sig under pres i hverdagen. Det bliver ikke lettere. Denne sommer har ekstremt vejr ødelagt høsten for landmænd i Frankrig, Spanien, Storbritannien og en række andre lande (Nielsen, 2026b). Danmark slap med en middelhøst, men 2018 var det mest tørkeramte år i målingernes historie, og 2023 og 2024 var blandt de vådeste.

Klimaforandringerne vil i stigende grad også ramme de danske marker og de danske landmænds

nattesøvn. Landmanden er blevet til en forpagter eller lønarbejder, og kun store selskaber kan bære kapitalkravene. Det danske landbrug knækker ikke kun havmiljøet. Det knækker også de mennesker, der skal drive det.

Derfor foreslog vi i manifestet Levedygtigt Landbrug en grøn jobgaranti for landbrugs- og fødevareerhvervene. Vi skal ikke beskytte jobfunktioner, men de mennesker, der besidder dem. Alle, der mister deres arbejde som følge af omstillingen, skal have ret til beskæftigelse eller en fast indtægt, mens de omskoles og videreuddannes. Ingen skal stå uden indkomst, fordi at landbruget skal forandre sig.

I det politiske grundlag for firkløverregeringen fra foråret spirer lignende ideer. Her er det foreslået at etablere en sporskiftefond, der skal støtte omskoling og sporskifte (Statsministeriet, 2026). Regeringen lægger primært vægt på jobs, der forventes at blive påvirket af kunstig intelligens, men den har aspekter af den grønne jobgaranti, som vi foreslår i *Levedygtigt Landbrug*.

> *En landmand, der må lukke stalden, skal ikke se sin viden gå tabt. Han skal kunne bruge den til at genopbygge det landskab, han er vokset op i. En stor omstilling af landbruget vil betyde, at mange jobs vil ændre sig og forsvinde, mens mange flere og nye typer jobs vil opstå*

Jobgarantien hænger tæt sammen med den naturgenopretning, der nu er i gang med udtagningen af landbrugsjord i den grønne trepart. Der skal fjernes drænrør, genoprettes vådområder, plantes skov og plejes natur. Det kræver hænder. Og hvem kender jorden bedre end de mennesker, der har dyrket den i generationer? En landmand, der må lukke stalden, skal ikke se sin viden gå tabt. Han skal kunne bruge den til at genopbygge det landskab, han er vokset op i. En stor omstilling af landbruget vil betyde, at mange jobs vil ændre sig og forsvinde, mens mange flere og nye typer jobs vil opstå.

Samtidig skal landbrugsstøtten lægges om. I dag strømmer EU-midlerne ud som hektarstøtte, hvor de største får mest. I stedet skal landmænd belønnes for det, de bidrager med, nemlig beskyttelse af grundvandet, mindre kvælstofudledning og omlægning til økologi. Så bliver det en levevej at levere de fælles goder, samfundet efterspørger. Omstillingen vil gøre ondt. Det har vi i klimabevægelsen været for bange for at sige højt, men mange jobs vil ændre sig og forsvinde, mens mange flere og nye typer jobs vil opstå.

Fastholde drømmene, fordi forandringerne kommer ikke fra midten

Den grønne trepart. Gødskningsloven. Et varslet sprøjteforbud på de sårbare grundvandsområder. En kommende regulering af svineproduktionen. For få år siden ville hvert af disse tiltag være blevet afvist som urealistisk. I dag er de dansk politik.

Ingen af dem opstod på den politiske midte. De er resultatet af årtiers kamp. Forskere har i mere end et halvt århundrede advaret mod kvælstoffets effekt på havet. Miljøorganisationer har holdt fast, når politikerne kiggede væk. Fiskere, sportsfiskere og lokale har set fjordene dø. Venstrefløjspartier har insisteret på det, andre kaldte radikalt, og aktivister er gået på gaden. Midten flytter sig kun, når nogen trækker i den.

Det er værd at huske netop nu, hvor modstanden er størst. Havforskere påpeger, at treparten ikke rækker, fordi der skal fjernes markant mere kvælstof, end aftalen lægger op til. Iltsvindet har i år ramt fjorde, der har været fri for det i over et årti. Samtidig larmer traktorerne foran Christiansborg, og det er fristende for politikerne at tro, at de har gjort nok. Derfor er det afgørende, at vi, der ønsker et andet landbrug, ikke nøjes med kompromisset.

Da vi skrev manifestet, erkendte vi, at klimabevægelsen var mislykkedes med at finde vej gennem den overophedede diskussion. Vi havde i for lang tid kun peget fingre uden at præsentere løsningerne. Vi havde heller ikke formået at vise forståelse for dem, der skal omstille sig fra alt, de kender. Den erkendelse gælder stadig.

Derfor skal vi holde fast i drømmene. Ikke som flugt fra virkeligheden, men som pejlemærker. Drømme om en ny jordreform, der tager tråden op

fra landboreformerne i 1700-tallet og Lensafløsningen i 1919 og giver flere adgang til jorden. Drømme om fælles ejerskab via fællesejede foreninger som Andelsgaarde, så landbrugsjorden ikke kun bliver et led i kapitalfondenes spekulation. Drømme om levende landsbyer, om unge, der ser landbrugere som det sejeste, man kan blive, og om byboere, der får jordforbindelsen tilbage.

Drømmene er ikke så fjerne, som de lyder. De vokser allerede på gårde rundt om i landet, hvor pionerer driver skovlandbrug, regenerativt jordbrug og økologi, uden den støtte, som det konventionelle landbrug får. I dag er de spirer. Men det var kvælstofreguleringen og sprøjteforbuddet også engang. Det er fortsat opgaven at gøre det urealistiske til konkret politik på Christiansborg.

» *Drømmene er ikke så fjerne, som de lyder. De vokser allerede på gårde rundt om i landet, hvor pionerer driver skovlandbrug, regenerativt jordbrug og økologi, uden den støtte, som det konventionelle landbrug får*

Referencer

Danwatch (2024), "Forskere: Axelborgs magt er et demokratisk problem", https://danwatch.dk/forskere-axelborgs-magt-er-et-demokratisk-problem/

Daugbjerg, C. og P.H. Feindt (2017), "Post-exceptionalism in public policy: Transforming food and agricultural policy", *Journal of European Public Policy,* 24(11): 1565–84, https://doi.org/10.1080/13501763.2017.1334081

Den Grønne Ungdomsbevægelse (2024), *Levedygtigt landbrug*, Økotopia.

DR (2024), "Alternativet trækker sig fra grønne forhandlinger: 'Dybt problematisk'", 18. september, www.dr.dk/nyheder/politik/alternativet-traekker-sig-fra-groenne-forhandlinger-dybt-problematisk

Uldall, I. (2024), "Eksperter retter kritik af datagrundlag i grøn trepart: 'Det gør bare forhandlingerne meningsløse'", *Danmarks Radio*, 22. oktober, www.dr.dk/nyheder/indland/eksperter-retter-kritik-af-datagrundlag-i-groen-trepart-det-goer-bare

Foreningen for Elite- og Magtstudier (2024), *Hvem er Landbrug & Fødevarer?* https://magtelite.dk/rapporter/

Kragesteen, H. (2025), "Tidligere profil i landbruget langer hårdt ud efter treparten: 'Det vil føre til meget modstand'", *Altinget, 23.* september, www.altinget.dk/miljoe/artikel/tidligere-profil-i-landbruget-langer-haardt-ud-efter-treparten-det-vil-foere-til-meget-modstand

Nielsen, J.S. (2026a), "I 15 år har Landbrug & Fødevarer forhalet havmiljøindsatsen – nu rammer det landmændene", *Information,* 2. september, www.information.dk/indland/2026/09/15-aar-landbrug-foedevarer-forhalet-havmiljoeindsatsen-rammer-landmaendene

Nielsen, J.S. (2026b), "Landbruget er endt et sted, der er 'rigtig træls' for mange landmænd", *Information*, 25. august, www.information.dk/indland/2026/08/landbruget-endt-sted-rigtig-traels-landmaend

Statsministeriet (2026), *Det politiske grundlag for firkløverregeringen,* https://stm.dk/statsministeriet/publikationer/det-politiske-grundlag-for-firkloeverregeringen/]

Rigsrevisionen (2026), *Beretning om kontrol med pesticider*, www.rigsrevisionen.dk/nyheder/2026/sep/beretning_pesticider

Rørbech, M.S. (2025), "Novo-milliarder til den grønne trepart er mørkelagt. Eksperter efterlyser åbenhed", *Altinget,* 26. januar, www.altinget.dk/erhverv/artikel/novo-milliarder-til-den-groenne-trepart-er-moerkelagt-eksperter-efterlyser-aabenhed

SEGES Innovation (2024), "Søvnbesvær og bekymringer: Mange danske landmænd føler sig tyngede", https://segesinnovation.dk/om-os/nyheder-og-presse/nyt-fra-seges-innovation/soevnbesvaer-og-bekymringer-mange-danske-landmaend-foeler-sig-tyngede/